

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОГРАМ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Лесь А. В., асистент

Вступ. Одним із шляхів подолання екологічних проблем є запровадження цільових програм. Дане питання стало предметом дослідження таких науковців як Зіновчук Н. В.,

Лемешев М. Я., Шкворець Ю. Ф., Яндигова Я. Я. та інші. Зазначимо, що екологічні програми у сільському господарстві є самостійним видом програм і суттєво відрізняються від усіх інших. Тому потребують окремих адаптованих підходів до запровадження. Нині в Україні сформовані вимоги до розроблення та реалізації державних цільових програм (Закон України «Про державні цільові програми»). Проте екологічні програми не мають окремих вказівок щодо запровадження. Відтак, вважаємо за необхідне, у контексті даного дослідження розглянути особливості екологічних програм у сільському господарстві та визначити як такі особливості можуть впливати на процес запровадження програмних заходів.

Постановка задачі. Метою статті є визначення вимог до процесу запровадження екологічних програм у сільському господарстві. Для досягнення поставленої мети необхідно сформулювати характерні особливості таких програм. У процесі дослідження широко використовувався абстрактно-логічний метод. Виявленню та обґрунтуванню особливостей екологічних програм у сільському господарстві слугували такі основні прийоми як аналіз та синтез, індукція та дедукція, системне структурування.

Результат. Для визначення особливостей екологічних програм у сільському господарстві, на нашу думку, необхідно визначитись із окремими складовими цільових програм, а саме суб'єкт, об'єкт, мета та зміст. Суб'єктом вважають особу або групу осіб, які приймають участь у процесі розробки та реалізації екологічних програм (ініціатори, виконавці). До об'єктів відносять комерційні, державні або територіальні одиниці, що зазнають екологічних втрат або можуть їх спричинити. Зміст екологічної програми визначає сукупність заходів і завдань, за допомогою яких суб'єкт впливає на об'єкт.

Метою екологічної програми, як правило, є проведення ефективної і цілеспрямованої діяльності з організації і координації заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, забезпечення екологічної безпеки, раціонального використання і відтворення природних ресурсів. Зміст екологічних програм у сільському господарстві визначається сукупністю заходів, що спрямовані, з одного боку, на охорону навколишнього природного середовища і всіх його елементів від негативного впливу сільського господарства, та, з іншого боку, на захист продукції сільського господарства від шкідливого антропогенного впливу.

Як і будь-які інші цільові програми, як правило, містять такі змістовні блоки:

1. Цільовий (формується головні і часткові завдання і програми, послідовність їх реалізації).
2. Структурний (передбачає перелік об'єктів народного господарства, об'єднаних за ознакою їх цільового призначення).
3. Техніко-економічний (містить комплекс заходів, які перебувають у компетенції відповідних державних відомств).
4. Ресурсний (характеризує обсяг і склад ресурсів, необхідних для реалізації намічених заходів).
5. Організаційний (в усіх елементах програми передбачаються джерела і терміни виділення ресурсів, відповідальні за виконання намічених заходів) [1, с. 95].

Враховуючи особливості сільського господарства, специфіку державного управління природокористуванням у цій галузі, процедуру формування цільових програм можна стверджувати, що екологічна програма у сільському господарстві є:

- нормативним документом спрямованим на проведення ефективної і цілеспрямованої діяльності з координації і організації заходів щодо збереження та відтворення природних ресурсів;
- інструментом екологічної політики для взаємоузгодженого коригування векторів ко-еволюції екологічних систем та суспільства;
- комплексом взаємопов'язаних заходів та завдань, націлених на охорону довкілля від шкідливого впливу сільського господарства та для отримання екологічно безпечної продукції галузі.

Процес розроблення та реалізації екологічної програми у сільському господарстві

має свої характерні особливості. Виявлення таких характеристик є важливим етапом у розробки фіксованої структури документу. Вони полягають у тому, що:

1. Екологічний стан найважливіших природних ресурсів (вода, повітря, земля) впливає на якість сільськогосподарської продукції. Для ведення ефективного сільського господарства необхідно ліквідувати причини забруднення не лише самої галузі, а й всіх інших. Програми, спрямовані на покращення сільськогосподарської продукції, мають бути системними, охоплювати взаємоузгоджені заходи щодо подолання всіх екологічних проблем галузі. Оскільки, будь-яке забруднення навколишнього природного середовища здатне негативно вплинути на ефективність та якість ведення сільського господарства.

2. Розробляючи програми у сільському господарстві важливо враховувати той факт, що дана галузь є найменш інвестиційно привабливою. Тому необхідно заохочувати суб'єктів такої діяльності до участі у програмах.

3. Можливість досягнення абсолютної екологічності сільського господарства, на даному етапі, викликає багато наукових дискусій. Деякі науковці доводять, що у разі ведення виключно органічного рослинництва і тваринництва стане неможливим прогодувати багаточисленне населення Землі. Адже при такому виробництві кількість продукції значно зменшується, не враховуючи того факту, що прибутки набагато нижчі. Тому, на нашу думку, програми, які передбачають ведення органічного сільського господарства повинні містити роз'яснення щодо розмірів необхідних земельних ресурсів, приблизні обсяги продукції, а також відсоткова частка цієї продукції від обсягу що споживається в цілому.

4. Заходи, що проводяться задля покращення стану довкілля, зокрема у сільському господарстві, не можуть привести до негайних результатів. Ефект від реалізації таких завдань зазвичай пролонгований у часі (приблизно 10 років і більше). Всі екологічні програми у даній галузі є довгостроковими і повинні оцінюватися не одразу після закінчення їх дії, а через деякий час (залежно від заходів, але не менше ніж через 5 років).

5. Векторність програм у сільському господарстві повинна бути спрямована не на абсолютну екологічну чистоту об'єктів довкілля, а на поєднання потреб населення та можливостей природи.

6. При розробці екологічних програм у галузі важливо коректно визначити регіон у якому є доцільним ведення екологічного сільського господарства. Адже, для ведення органічного землеробства сільськогосподарські землі повинні відповідати певним вимогам щодо рівня їх забруднення шкідливими речовинами. За деякими даними, в Україні залишилось чотири невеликих регіони, де можливе ведення вищезначеної діяльності: північно-Полтавський (більша частина Полтавської області, крім регіонів, що прилягають до м. Кременчук та м. Комсомольск, північно-західні райони Харківської області, південно-західні райони Сумської області, південно-східні райони Чернігівської області та східні райони Київської і Черкаської областей); Вінницько-Прикарпатський (тягнеться широкою смугою близько 100 км від смт. Попельня Житомирської області до півночі Вінницької, Хмельницької та Тернопільської областей у напрямку до м. Львова); південно-Подільський (невелика південно-східна частина Вінницької області, південно-західна частина Кіровоградської області, північ Миколаївської обл. та північна половина Одеської області) та північно-східно-Луганський (Міловський та Новопсковський райони Луганської області) [2, ст 32].

7. Земельні ресурси є основою сільськогосподарського виробництва, оскільки використовуються і як угіддя і як просторовий базис. Тому усвідомлення зростаючої екологічної загрози внаслідок інтенсивного ведення землеробства підтвердило необхідність пошуку альтернативних моделей, які б краще відповідали життєвим інтересам суспільства. Екологічні програми у сільському господарстві мають бути спрямовані на збереження та покращення родючості ґрунтів.

Виходячи із вищенаведених особливостей, можна сформулювати основні вимоги до формування екологічних програм у сільському господарстві. Такі програми повинні:

- бути системними, охоплювати взаємоузгоджені заходи щодо подолання всіх екологічних проблем галузі;
- заохочувати суб'єктів сільськогосподарської діяльності до участі у програмах;
- містити роз'яснення щодо розмірів необхідних земельних ресурсів для ведення органічного сільського господарства, приблизні обсяги продукції, а також відсоткова частка цієї продукції від обсягу що споживається в цілому;
- оцінюватися не одразу після закінчення дії програм, а через деякий час (залежно від заходів, але не менше ніж через 5 років);
- спрямовані не на абсолютну екологічну чистоту об'єктів довкілля, а на поєднання потреб населення та можливостей природи;
- містити інформацію щодо коректного визначення регіону, де є доцільним ведення екологічного сільського господарства;
- бути спрямовані на збереження та покращення родючості ґрунтів.

У проаналізованих нами 16 програмах не дотримано жодної з вимог, врахування яких є доцільним, при формуванні екологічних програм у сільському господарстві. Також відсутні чіткі роз'яснення щодо кількісних виразів необхідних робіт, наприклад, площ та розташування територій, на яких проводитимуться роботи з ремонту та будівництва меліоративних та осушувальних споруд.

Висновки. Всі вищезазначені факти значно знижують ефективність реалізації програми. Ускладнюється можливість контролю за коректним використанням залучених для реалізації програми коштів. Також унеможлиблюється проведення адекватної оцінки результатів програм. Нами розроблені та обґрунтовані вимоги яким мають відповідати екологічні програми у сільському господарстві. При формуванні таких програм слід пам'ятати, що кожен із розділів має відповідати заявленим вимогам.

Використані джерела інформації

1. Зіновчук Н. В. Екологічна політика в АПК: економічний аспект / Н. В. Зіновчук. – Львів: Львівський держ. аграр. ун-т, ННВК „АТБ”, 2007. – 394 с.
2. Органічне сільське господарство та його розвиток в умовах кооперації / [Н. В. Зіновчук, В. В. Зіновчук, О. В. Скидан та ін]; за ред. Н. В. Зіновчук. – Житомир: «Рута», 2011. – 160 с.
3. Про державні цільові програми: Закон України від 18.03.2004 №1621-IV // Відомості Верховної Ради, - 2004, - №25, - С. 352